

TAUTINIŲ MAŽUMŲ ŠVIETIMAS LIETUVOJE

Lietuvos Respublikos XVI vyriausybės programoje numatyta mokyklų tautinių mažumų (lenkų, rusų) kalbomis tinklo pertvarką vykdyti atsižvelgiant į bendruomenių interesus, bet laikantis mokyklų efektyvumo principo. Šioje analizėje pateikiami duomenys abiem aspektams – tinklo ir mokyklų efektyvumo – įvertinti.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu (2011) garantuojamas mokymas valstybine kalba ir valstybinės kalbos mokymasis, bet kartu bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokyklose, kurių nuostatuose įteisintas mokymas tautinės mažumos kalba ir tautinės mažumos kultūros puoselėjimas, ugdymo procesas vykdomas arba kai kurių dalykų mokoma tautinės mažumos kalba.

Valstybinė, savivaldybės ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo ugdymo mokykla sudaro sąlygas tautinių mažumų mokiniams papildomai mokytis gimtosios kalbos, jeigu yra realus poreikis, yra tos kalbos specialistas ir ugdymo procesas vykdomas kita mokomąja kalba.

Apibendrinančios išvados:

- mokyklų lenkų ir rusų mokomosiomis kalbomis tinklas kinta – mokyklų skaičius mažėja, – tačiau lietuvių mokyklų skaičius lyginant su mokinių skaičiumi mažėja sparčiau nei tautinių mažumų;
- didžiausias yra vidutinis mokyklų, kuriose mokomasi rusų kalba, klasių dydis; lietuvių kalba mokomasi didesnėse klasėse, nei lenkų kalba;
- mokymasis mažose klasėse valstybei kainuoja daugiau ir yra dotuojamas savivaldybių, kurios sustambino mokyklas ir padidino klases, sąskaita;
- mokymasis mažose klasėse nesuteikia jokio pranašumo pasiekimų požiūriu – mokyklų lenkų mokomąja kalba rezultatai gerokai prastesni nei mokyklų lietuvių ir rusų mokomosiomis kalbomis.

Pagrindiniai klausimai:

■ **Kiek mokinių mokosi tautinių mažumų kalbomis?**

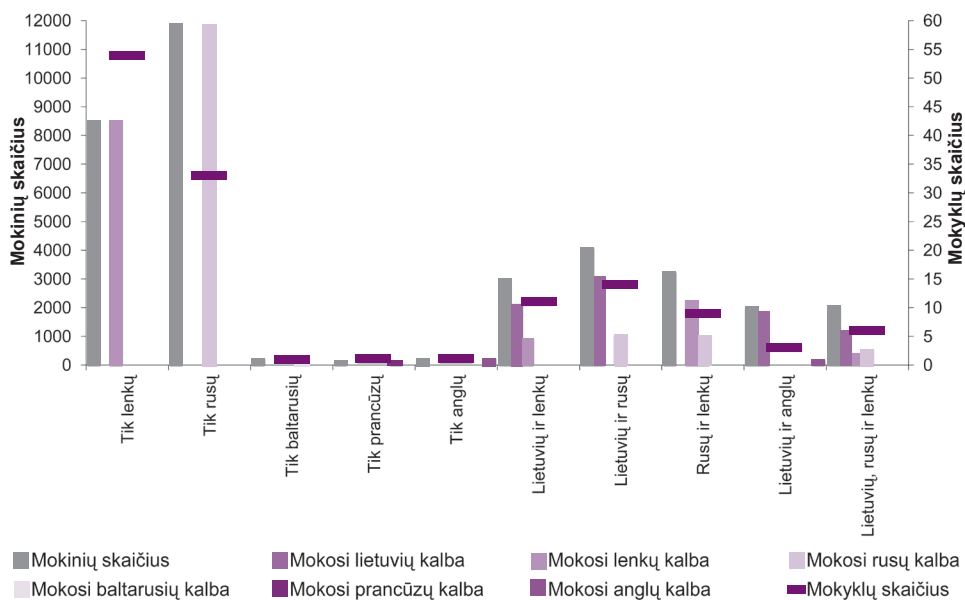
■ **Keliose mokyklose jie mokosi?**

■ **Kaip kinta mokinių (besimokančių lietuvių, rusų, lenkų mokomosiomis kalbomis) ir mokyklų (kuriose mokomasi lietuvių, rusų, lenkų mokomosiomis kalbomis) skaičius?**

■ **Kokio dydžio klasėse mokomasi? Kiek tai kainuoja?**

■ **Kokie Lietuvos mokinių, kurie mokosi tautinių mažumų kalbomis (lenkų, rusų), pasiekimai, palyginti su besimokančiųjų lietuvių kalba pasiekimais?**

Bendrojo ugdymo mokyklų ir mokinių skaičius* pagal mokomąsias kalbas 2013–2014 m. m.

* Duomenys preliminarūs.

Duomenų šaltinis: ITC

KIEK MOKINIŲ MOKOSI TAUTINIŲ MAŽUMŲ KALBOMIS? KELIOSE MOKYKLOSE JIE MOKOSI?

Šiuo metu – 2013–2014 m. m. – nevalstybine (ne lietuvių) kalba mokosi 26,9 tūkst., arba 7,5 proc., šalies bendrojo ugdymo mokyklų mokinių. Rusų kalba mokosi 4 proc. mokinių, lenkų – 3,3, kitų dalis nesiekia 1 proc. (detaliau žr.

1 lentelę). Tautinių mažumų kalbomis mokomasi vienos mokomosios kalbos arba dvikalbėse ir trikalbėse mokyklose. Keliose mokyklose mokomasi lietuvių kalba, tačiau drauge mokoma gimtosios kalbos (pavyzdžiui, vokiečių, hebrajų).

1 lentelė. Bendrojo ugdymo mokyklų ir mokinių skaičius* pagal mokomąsias kalbas 2013–2014 m. m.

Mokyklų mokomosios kalbos	Mokyklų skaičius	Mokinių skaičius	Mokosi lietuvių kalba	Mokosi lenkų kalba	Mokosi rusų kalba	Mokosi baltarusių kalba	Mokosi prancūzų kalba	Mokosi anglų kalba
Bendras skaičius	1208	357477	330603	11888	14354	180	112	340
tik lietuvių	1075	322513	322513					
tik lenkų	54	8446		8446				
tik rusų	33	11837			11837			
tik baltarusių	1	180				180		
tik prancūzų	1	112					112	
tik anglų	1	196						196
lietuvių ir lenkų	11	2956	2080	876				
lietuvių ir rusų	14	4039	3028		1011			
rusų ir lenkų	9	3206		2208	998			
lietuvių ir anglų	3	1971	1827					144
lietuvių, rusų ir lenkų	6	2021	1155	358	508			

* Duomenys preliminarūs.

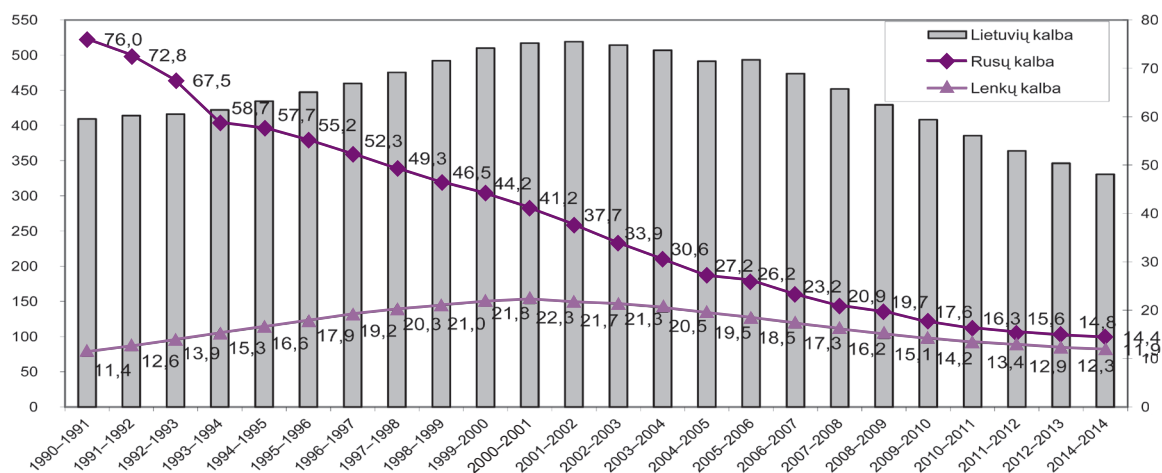
Duomenų šaltinis: ITC

KAIP KINTA MOKINIŲ, KURIE MOKOSI TAUTINIŲ MAŽUMŲ KALBOMIS, IR MOKYKLŲ SKAIČIUS?

Didžiausios tautinės bendruomenės, kurių kalbomis mokomasi Lietuvoje, yra lenkų ir rusų. Besimokančiųjų rusų kalba skaičius nepriklausomybės metais sparčiai mažėjo, ypač pirmus trejus metus. Besimokančiųjų lenkų kalba skaičius per 1990–2000 m. padvigubėjo, pastarąjį dešimtmetį mažėja (žr. 1 pav.). Trečioji tradicinė šalies tautinė bendruomenė – baltarusiai – gali mokytis savo kalba nuo 1993 m.; šią kalbą pasirinkusių mokinių skaičius nedidelis ir įvairiais metais

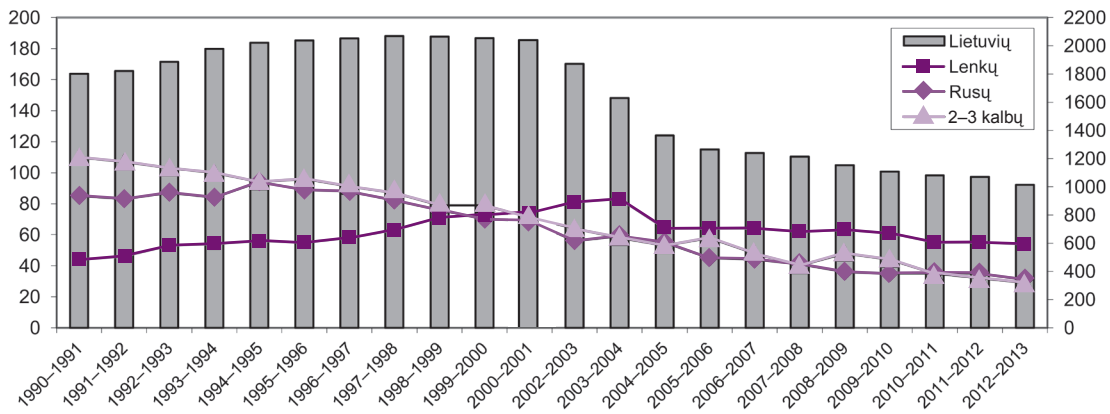
svyruodavo nuo 150 iki 200. Mažėjant mokinių skaičiui, koreguojamas ir mokyklų skaičius, tačiau netolygiai. 2001–2005 m., kai sparčiai mažintas mokyklų lietuvių mokomąja kalba skaičius, mažėjo ir rusų bei keliakalbių mokyklų skaičius, tačiau lenkų mokyklų skaičius dar trejus metus augo, o šiuo metu beveik nekinta (žr. 2 pav.). Padidėjo dvikalbių ar trikalbių mokyklų tradicinėmis šalies kalbomis skaičius: jų 2012–2013 m. m. buvo 19, o 2013–2014 m. m. yra 40.

1 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų mokinių, kurie mokėsi lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis, skaičiaus kaita nuo 1990 metų (tūkstančiais)

Duomenų šaltiniai: ITC; LSD

2 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų lietuvių, rusų ir lenkų mokomosiomis kalbomis skaičiaus kaita nuo 1990 metų

Duomenų šaltiniai: ITC; LSD

KOKIO DYDŽIO KLASĖSE MOKOMASI? KIEK TAI KAINUOJA?

Lyginant mokyklų skaičiaus ir mokinių skaičiaus pokyčius nuo 2000 m., matyti, kad mokyklų, kuriose mokoma lietuvių kalba, skaičius mažėjo sparčiau nei šia kalba besimokančių mokinių skaičius. Rusų ir ypač lenkų mokykloms būdinga priešinga tendencija – mokyklų skaičius kito lėčiau nei mažėjo mokinių skaičius. Tai lėmė mokyklų lietuvių mokomąją kalbą stambėjimą ir, atvirkščiai, mokyklų tautinių mažumų mokomosiomis kalbomis mažėjimą.

Mažose mokyklose paprastai mažesnės ir klasės. Klasių dydis yra aktualus dėl dviejų priežasčių:

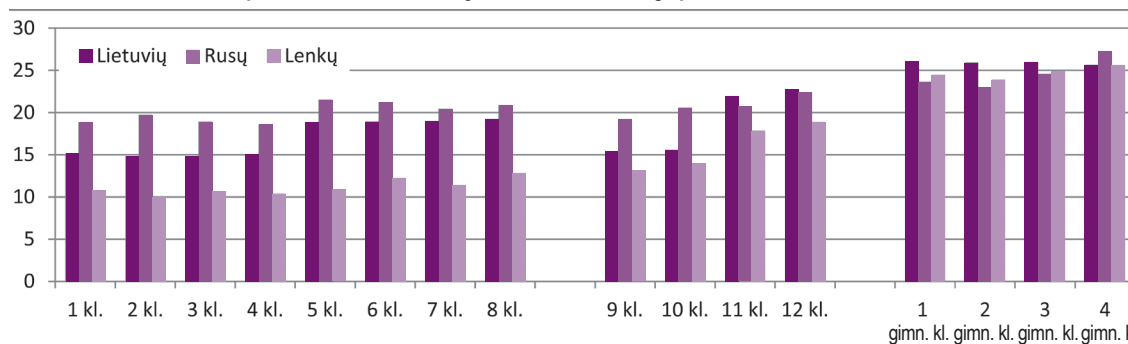
- ugdymo kokybės;
- ugdymo kainos (kuo mažesnė, tuo mokinio ugdymas brangesnis).

Vidutinis mokyklų įvairiomis mokomosiomis kalbomis klasių dydis yra panašus tik gimnazijose (žr. 3 pav.). Kitų tipų mo-

kyklose jis labai skirtingas. Vidutinis klasių dydis pats mažiausias lenkakalbėse mokyklose, pats didžiausias – mokyklose rusų mokomąją kalbą. Klasių dydis atspindi mokyklų tinklo ypatumus – jos mažos mažose mokyklose.

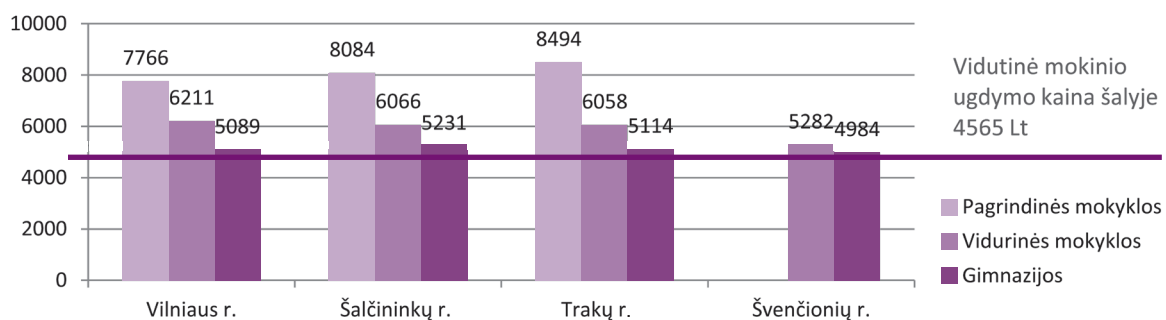
Klasių ir mokyklų dydis daro įtaką mokinio ugdymo kainai. Pagal Mokinio krepšelio metodiką tautinių mažumų mokyklų mokinio ugdymui skiriamas 20 proc. didesnis krepšelis nei mokiniui, kuris ugdomas mokykloje lietuvių kalba. Dar papildomai lėšų skiriama, jei mokykla yra kaime, taip pat atsižvelgiant į jos mokinių skaičių. 4 pav. iliustruoja, kiek mokyklose tautinių mažumų mokomosiomis kalbomis vieno mokinio ugdymo kaina yra didesnė už vidutinę ugdymo kainą šalyje: ji viršija vidurkį beveik dvigubai, be to, dėl mokyklų tinklo ypatumų skiriasi įvairiose savivaldybėse.

3 pav. Bendrojo ugdymo mokyklų lietuvių, rusų ir lenkų mokomosiomis kalbomis klasių dydis (vidutinis mokinių skaičius klasėje) 2011–2012 m. m.

Duomenų šaltinis: ITC

4 pav. Mokinių, kurie mokosi tautinių mažumų kalbomis, ugdymo kaina (litas) kelių savivaldybių įvairių tipų mokyklose 2012 metais

Duomenų šaltinis: ŠMM, Švietimo kokybės ir regioninės politikos departamentas

KOKIE LIETUVOS MOKINIŲ, KURIE MOKOSI TAUTINIŲ MAŽUMŲ KALBOMIS (LENKŲ, RUSŲ), PASIEKIMAI, PALYGINTI SU BESIMOKANČIŲJŲ LIETUVIŲ KALBA PASIEKIMAIS?

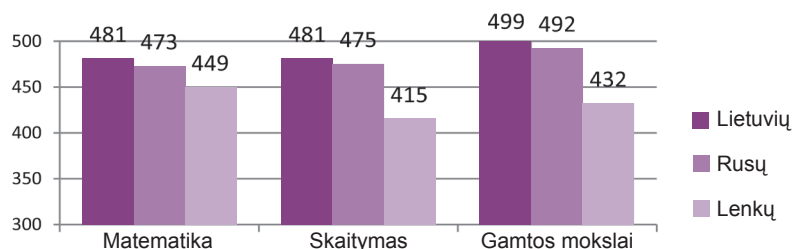
Patikimiausias ugdymo veiksmingumo įvertinimo būdas – ugdymo rezultatai. Juos rodo mokinių pasiekimų tyrimų ir nacionalinių egzaminų duomenys.

Tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA duomenimis, Lietuvos mokinių, kurie mokosi tautinių mažumų kalbomis, pasiekimai yra žemesni už tų, kurie mokosi lietuvių kalba (žr. 5 pav.). Žemiausi yra besimokančiųjų lenkų kalba pasiekimai.

Lyginant trijų populiariausių brandos egzaminų (matematikos, anglų ir istorijos), laikomų pagal tą pačią programą ir vertinamų nepriklausomai nuo mokymosi kalbos, rezultatus, matyti, kad:

- egzaminų išlaikymo sėkmingumui (abiturientų pasiskirstymui pagal įvertinimus) mokymosi kalba didelės įtakos nedaro;
- mokyklų, kuriose mokomasi lenkų, rusų arba 2–3 kalbomis, mokiniai rečiau nei mokyklų lietuvių mokomąja kalba mokiniai renkasi laikyti šiuos egzaminus (žr. 6 pav.).

5 pav. Lietuvos penkiolikmečių pasiekimai (2012 m. tarptautinio penkiolikmečių tyrimo PISA skalės taškais) pagal mokymosi kalbas

Duomenų šaltinis: OECD PISA duomenų bazė

6 pav. 2013 m. trijų brandos egzaminų rezultatai pagal mokyklų mokomąsias kalbas

		Laikė (dalis proc.)	Neišlaikė (dalis proc.)	Pasiskirstymas pagal balus (dalis proc.)		
				16–35	36–85	86–100
Matematika	Mokyklos lietuvių mokomąja kalba	47,7	5,0	39,0	45,8	10,2
	Mokyklos rusų mokomąja kalba	45,1	6,8	39,7	44,8	8,6
	Mokyklos lenkų mokomąja kalba	38,4	5,5	40,5	44,3	9,6
	Dvikalbės ir trikalbės mokyklos	25,9	4,4	50,2	40,9	4,4
Anglų kalba	Mokyklos lietuvių mokomąja kalba	51,6	1,2	17,6	52,8	28,4
	Mokyklos rusų mokomąja kalba	47,8	0,7	16,4	55,1	28,8
	Mokyklos lenkų mokomąja kalba	26,1	0,5	11	61,5	27
	Dvikalbės ir trikalbės mokyklos	23,5	0	14,7	71,7	13,6
Istorija	Mokyklos lietuvių mokomąja kalba	46,9	3,3	44,2	45,9	6,6
	Mokyklos rusų mokomąja kalba	23,5	4,9	46,9	42,9	5,4
	Mokyklos lenkų mokomąja kalba	39,1	3,8	44,7	46,8	4,8
	Dvikalbės ir trikalbės mokyklos	31,1	7,0	42,2	47,1	3,7

Duomenų šaltinis: NEC

ŠVIETIMO PROBLEMAS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresu <http://www.smm.lt/web/lt/teisine-informacija/tyrimai-analizes/leidiniai-svietimo-problemos-analize> ir portale Emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjui Ričardui Ališauskui (el. p. ricardas.alisauskas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vyriausiąją specialistę Jūratę Vosylytę-Abromaitienę (el. p. jurate.vosylyte-abromaitiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė dr. Vaiva Vaicekuskienė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus metodininkė.

Konsultavo Regina Klepačienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo organizavimo skyriaus vedėja.

TAUTINIŲ MAŽUMŲ ŠVIETIMAS LIETUVOJE

Redaktorė Mimoza Kligienė

Maketavo Valdas Daraškevičius

2013-12-23. Tir. 1 800 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos

Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius

Spausdino UAB „Lodvila“, Sėlių g. 3A, LT-08125 Vilnius

ISSN 1822-4156